

Петрина Володимир Нестерович,
доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

КОРУПЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО СПЕЦІАЛЬНІ (ВІЛЬНІ) ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ

В числі головних причин, що роблять практику застосування норм конкурентного права в Україні однією із найменш ефективних у світі, а Україну – державою з невеликою економікою та високим рівнем корупції, є наявність в законодавстві України таких норм, що конфліктують із нормами конкурентного права і на практиці дозволяють з легкістю їх обходити. Такі норми закріплюють за особами, уповноваженими на виконання функцій держави, право надавати окремим суб'єктам господарювання підтримку за рахунок ресурсів держави і, фактично, слугують двом цілям: 1) наданню особам, уповноваженим на виконання функцій держави, можливості створювати конкурентні переваги окремим суб'єктам господарювання, спотворюючи таким чином економічну конкуренцію; 2) наданню особам, уповноваженим на виконання функцій держави, можливості за рахунок створення конкурентних переваг окремим суб'єктам господарювання одержувати від цих суб'єктів господарювання неправомірну вигоду. До таких норм, зокрема, відносяться норми, що передбачають підтримку за рахунок ресурсів держави в спеціальних (вільних) економічних зонах (надалі – «СЕЗ») тільки окремих суб'єктів господарювання, яких визначають особи, уповноважені на виконання функцій держави.

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» *«спеціальна (вільна) економічна зона являє собою частину території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України. На території спеціальної (вільної) економічної зони запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних і фізичних осіб»* [1]. Проаналізувавши законодавство про СЕЗ, ми можемо бачити, що підтримка за рахунок ресурсів держави, передбачена в тих чи інших СЕЗ, не поширюється на усіх суб'єктів господарювання, що знаходяться в цих СЕЗ, а поширюються лише на тих суб'єктів господарювання, яких визначають відповідні особи, уповноважені на виконання функцій держави, у той чи інший спосіб. Тобто на території СЕЗ принцип «закон – один для всіх» українським законодавством про СЕЗ не передбачений і, відповідно, на практиці не діє. Так, наприклад, стаття 6 Закону України «Про спеціальну економічну зону «Славутич»» зазначає: *«1. Суб'єктами СЕЗ “Славутич” є суб'єкти*

підприємницької діяльності, філії, відділення та інші відокремлені підрозділи, які розташовані на території СЕЗ “Славутич” і реалізують на цій території затверджені виконавчим комітетом Славутицької міської ради інвестиційні проекти кошторисною вартістю, еквівалентною не менше 200 тисяч доларів США, на підставі договору (контракту) щодо умов реалізації цього інвестиційного проекту та які зареєстровані органом господарського розвитку і управління СЕЗ “Славутич” як суб’єкти СЕЗ “Славутич”

2. Орган господарського розвитку і управління СЕЗ “Славутич” видає суб’єктам СЕЗ “Славутич” свідоцтво про реєстрацію, що підтверджує право на отримання пільг, визначених цим Законом» [2].

Таким чином, пільгові умови економічної діяльності, запроваджені на територіях тих чи інших СЕЗ, по факту допомагають розвиватися не територіям, відведеним під СЕЗ, як це мало б бути, а тільки тим суб’єктам господарювання, яких в той чи інший спосіб визначили особи, уповноважені на виконання функцій держави. Це означає, що суть СЕЗ в Україні зводиться до того, щоб наділити певних осіб, уповноважених на виконання функцій держави, правом надавати конкурентні переваги за рахунок державних ресурсів одним суб’єктам господарювання перед іншими суб’єктами господарювання, що здійснюють таку саму господарську діяльність.

Такі дії згідно із Законом України «Про державну допомогу суб’єктам господарювання» охоплюється поняттям «державна допомога суб’єктам господарювання». Поняття «державна допомога суб’єктам господарювання» в частині 1 статті 1 даного закону визначається, як «підтримка у будь-якій формі суб’єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, що створює або загрожує створенням економічної конкуренції, створюючи переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності» [3]. Дії осіб, уповноважених на виконання функцій держави, з надання за рахунок державних ресурсів підтримки окремим суб’єктам господарювання згідно зі статтею 15 Закону України «Про захист економічної конкуренції» мають кваліфікуватися як «антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю» в такій формі, як «надання окремим суб’єктам господарювання або групам суб’єктів господарювання пільг чи інших переваг, які ставлять їх у привілейоване становище стосовно конкурентів, що призводить або може призвести до недопущення, усунення, обмеження чи створення конкуренції» [4].

В міжнародному праві зазначені дії держави кваліфікуються як «заборонені субсидії», які згідно зі статтею 3 міжнародної Угоди СОТ про субсидії та компенсаційні заходи «члени СОТ не можуть ані надавати, ані зберігати» [5]. Так, зокрема, до заборонених субсидій згідно зі статтями 1-3 зазначеної Угоди відносяться такі адресні субсидії, коли: «і) уряд практикує пряму передачу грошових коштів

(наприклад, дотацій, позик або вливань капіталу), потенційну пряму передачу грошових коштів або зобов'язань (наприклад, гарантій за позиками); ii) уряд відмовляється від доходів, що йому належать, або не стягує їх (наприклад, такі фіскальні стимулюючі заходи, як податкові кредити); iii) уряд надає товари та послуги, крім загальної інфраструктури, або закуповує товари або послуги» [5]. Згідно зі статтею 2 даної Угоди субсидії вважаються адресними у тому випадку, «коли орган, що надає субсидію, або законодавство, відповідно до якого діє такий орган, прямо обмежує доступ до субсидії лише колом певних підприємств» [5].

В українській науковій літературі і в засобах масової інформації не раз зверталася увага на корупційний характер таких явищ, як СЕЗ. Зокрема, зазначалося, що «за час свого існування СЕЗ не виконали покладених на них сподівань... У більшості випадків фінансові привілеї, що надавалися СЕЗ, створили нерівні умови конкуренції для всіх суб'єктів підприємницької діяльності... У результаті відбувалося прискорене зростання тіньового сектора в СЕЗ... Як правильно зазначив Прем'єр-міністр України А. Яценюк: «вільні економічні зони перетворилися на анклав корупції» [6]. Тому, як справедливо зазначається в літературі, «в сучасних умовах господарювання продовжувати функціонування СЕЗ в Україні у попередньому вигляді економічно недоцільно» [7].

З огляду на вищезазначене, вважаємо за доцільне позбутися в Україні інституту спеціальних (вільних) економічних зон, скасувавши відповідні законодавчі акти, що передбачають можливість їх створення та функціонування як в Україні в цілому, так і в окремих її регіонах.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон». URL: .
2. Закон України «Про спеціальну економічну зону “Славутич”». URL: .
3. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання». URL: .
4. Закон України «Про захист економічної конкуренції». URL: .
5. Угода про субсидії та компенсаційні заходи: міжнар. док. від 15 квітня 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_015.
6. Пилипченко О. Вплив тіньової економіки на економічну безпеку України. Стратегічні пріоритети. 2015. № 4 (37). С. 32–36. URL: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/4-1456999955.pdf>.
7. Ткач С. М. Спеціальні економічні зони в Україні: досвід і нові пріоритети просторової організації. Регіональна економіка. 2016. № 3. С. 86-97.